

NARRATIVA

L'esquema de la violència

Anthony Burgess, *La taronja mecànica*. Trad. Jordi Arbonès. Pròleg de Quim Monzó. Proa. Barcelona, 1993.

Lluís-Anton Baulenas
Anthony Burgess (Manchester, 1917) és conegut com a novel·lista i periodista. Especialista en literatura anglesa i fonètica, de 1954 a 1959 va tenir un càrrec educatiu a Malàisia i Borneo, època en què va escriure una trilogia de novel·les localitzades en aquella zona: *Time for a tiger* (1956), *The enemy in the blanket* (1958) i *Beds in the East* (1959). Tal com recullen els seus biògrafs i esmenta també Quim Monzó en el seu pròleg, Burgess és un cas especial a causa de la seva prolifertat.

Menyspreat per la crítica oficial britànica, ha assolit de fer-se un nom gràcies a la seva considerable obra, fruit d'una vida lliurada gairebé íntegrament a la literatura. *La taronja mecànica* (1962), probablement és la seva obra més coneguda a casa nostra, un cop més, gràcies a una versió cinematogràfica, la dirigida per Stanley Kubrick el 1971, tot i que és autor d'una interessant introducció a James Joyce, *Here comes everybody*, (1965). Novel·lista de gran imaginació, en aquesta novel·la no és precisament que en gasti gaire: *La taronja mecànica* és d'un esquematisme i una simplicitat que sorprenen. Tan esquemàtica i simple com la violència que la presideix (violència personal o institucionalitzada). Això sí, la història és gairebé premonitòria. Adolescents aïllats en un món hostil d'adults, a anys llum de distància. Un món adult orwellià, amb la societat dividida en dos partits, on la línia entre el bé i el mal, entre la vida i la mort, es troba difuminada. No és estrany, doncs, que l'adolescent protagonista opti per la violència. I que Burgess, la justifiqui, tal com és usual, amb una simbologia religiosa. El petit Alex diu "... la maldat és cosa de jo, d'un mateix, de tu o de mi, en l'odinoqui [soledat] de cadascú, i aquest jo és obra del vell Bog [Déu] i és també motiu del seu orgull i de la seva radosa [alegria]". Déu, doncs, creador del bé i del mal, tot com dues parts d'una mateixa cosa.

Crida a la societat

Escriure *La taronja mecànica* a l'any 1962, en plena Guerra Freda, va significar la contribució d'un autor com Burgess a l'hora de demanar una mica de seny a una societat que vivia estats de follia destructora com ara la famosa crisi dels míssils *La taronja mecànica*, doncs, no deixa de ser una novel·leta crítica

sobre la societat contemporània, a estones força divertida (el protagonista com les bèsties, només es tranquil·litza escoltant música clàssica) i original, d'estructura simple i personatges contundents perquè són estereotipats.

Burgess no va encertar-la amb el manteniment indefinit dels dos blocs. Ja no hi ha Guerra Freda. Sí que hi ha la uniformització progressiva de la societat i la violència sense sentit. A *La taronja mecànica*, Burgess uneix al gust per la intriga i per l'experimentació estilística un cert conservadorisme ètic i polític i una crítica de la psicoanàlisi.

Un argot particular

Novel·lista de gran imaginació i amb un interès obsessiu pels jocs de paraules i els esquemes lingüístics, no podem deixar de comentar l'aportació estilística més cridanera del llibre: l'argot adolescent que fa servir el protagonista de la novel·la, el nadsat és, segons diuen els estudiosos de Burgess, una divertida i simbòlica barreja de l'anglès i el rus.

No iteu odinoqui de notxis: "La vestxa natxina quan escavenen un estarrí que ve de la biblio pública. És un glupi txelovec que no ponia que itar odinoqui de notxi és una txipucà. Pot esllutxar que es trobi amb el petit Alex i els seus drugs. Resultat? Una uco estripada, un cop de peu a les quixques i al gulliver, un cop de puny als glassis, escracades. Un estrac d'esnufar... En resum, li trenquen la llitsa i els gúbers i s'ocadeixen abans no arribi un rozzi o la militsa. L'estarri era ben glupi i grasní. I no parava d'escassar esloves de nast mentre la crova s'escampava. Va ser horroxou. I mentre vidaven el glupi estarrí ucadint tot nagoi, ja pensaven on itar a pitejar una moloca ben gromqui. Aquella notxi estaven samantins, no ubivarien l'estarri."

Simbologia bàsica

Vet aquí un petit comentari sobre l'inici de la novel·la escrit en el nadsat que parla el seu protagonista, el petit Alex. Segons la informació editorial, no significa cap problema de comprensió ja que incorpora tot aquest vocabulari de seguida. Un vocabulari de dues-centes setze paraules! Obviament no és així. N'incorpores unes quantes, deu o dotze que es repeteixen, i la resta se t'escapa. No l'entens, el protagonista quan parla. I això, que tanta por sembla fer-li a l'editorial Proa, és precisament un dels encerts de la novel·la. És una simbologia bàsica i directa: no se l'entén, ni a ell ni a la gent com ell. Són com d'un altre planeta. "Cal" que no se'ls entengui. No cal dir que la història se segueix perfectament, però això sí, el lector es troba

ARXIU

Anthony Burgess, durant una estada a Barcelona

La novel·la crítica l'evolució de la societat, des d'un cert conservadorisme ètic

emprenyat contínuament, el petit Alex arriba a empenyar-lo directament!

En aquest sentit, cal remarcar la immensa feina del traductor a l'hora d'incorporar tot el vocabulari nadsat al català, una feina gairebé d'investigació, en la qual sembla que va participar-hi el malaguanyat professor Xavier Romeu.

Llenguatge literari

Però un cop dit això, hem de remarcar la incongruència de fons que significa el manteniment d'un nivell de llenguatge fortament literari fins i tot en els diàlegs del mateix Alex. Que l'adolescent protagonista de la novel·la, al costat del seu vocabulari, usi amb tota naturalitat *llurs, cars, talmets, malgrats* verbs com *esguardar, brandar, esdevenir*, etc. és distorsionant. Molt més quan una diferència de

nivells de llenguatge hauria marcat encara més la diferència entre el protagonista i la resta del món...

Posats a comentar la traducció, recordem també que el títol català de la novel·la va caure en el moment de la primera edició (1984) dins el cercle infernal de les imposicions indirectes: era superconeguda la versió cinematogràfica de Stanley Kubrick, amb la qual cosa se'n va fer superconegut el títol en castellà i per tant a l'hora de fer la versió catalana no es va poder defugir l'imperatiu de mantenir el paral·lelisme amb el castellà. Quan tal com molt bé comenta Quim Monzó en el pròleg, el títol més encertat fóra *Una taronja de rellotgeria* o fins i tot, afegim, *Una taronja amb mecanisme*. La referència a expressions com ara bomba de rellotgeria, mecanisme de retard, etcètera, són evidents i en la línia de la simbologia gens complicada i d'exploració semàntica de Burgess. Però aquí sí que cal comprendre l'estratègia comercial de l'editorial Proa, que no podia estar-se per bròquils, sobretot a l'any 1984. ■

NARRATIVA

Entre el docte i el banal

Homer, *L'Odissea*. Traducció de Carles Riba. La Magrana, Barcelona, 1993.

Josep M. Morrerres
Sovint, en parlar d'una obra traduïda parlem de l'obra i donem per bona la traducció. Som conscients, els crítics, de la injustícia que a diari cometem amb els traductors, de la tasca dels quals no-més considerem que val la pena parlar-ne quan no és prou recixida. Aquesta actitud tot i que injustificable és, si més no, comprensible, ja que considerem la tasca del traductor com un pas necessari que ens permet accedir a l'obra, però el que interessa és l'obra.

En el cas que ens ocupa, seria ingenu per part meua pretendre descobrir alguna cosa nova en l'obra d'Homer. Si que cal, potser, recomanar la seva lectura, perquè aquest és un d'aquells llibres, tinc la impressió, que es donen massa ràpidament per llegits o la lectura dels quals s'ajorna per a una edat d'or en què tindrem temps per a tot. La trama argumental de *L'Odissea* ha estat divulgada a bastament, ha passat a formar part dels nostres coneixements culturals i qui més qui menys podria dir-ne alguna cosa encara que no hagi llegit el llibre. És evident però, que *L'Odissea* és alguna cosa més que un enfilall d'aventures mitològiques.

Carles Riba havia publicat ja una traducció de *L'Odissea* el 1919, però amb el temps s'havia adonat de les seves insuficiències; quan el 1948 es posa novament a la feina, no és tan sols un poeta i un traductor de prestigi, sinó que té unes idees ben formades sobre quina ha de ser la funció de la literatura en aquelles difícils circumstàncies. El text de Riba no és d'aquells que es donen amb facilitat; requereix del lector una actitud predisposta i una ferma voluntat d'entrar-hi.

Llengua i destinatari

En triar un determinat model de llengua, Carles Riba, d'una forma deliberada, feia una tria del lector a qui anava dirigida la seva traducció. En les paraules introductòries que encapçalava l'edició, Riba fa explícita aquesta idea: "Cenyint-nos al fet que ara ens ocupa —escriu—, és evident que si avui es pretén dur els clàssics, *L'Odissea*, ja que d'ella es tracta, a la plaça del mercat, l'empresa obeeix a raons més tristes per a la poesia que les que tenien els romàntics per somiar el mateix. I una mica més endavant, afegeix: Arrencar-la al monopoli dels més o menys doctes hel·lenistes, d'acord; però tant com lliurar-la a la insensibilitat i a la banalitat dels simples devoradors de novel·les, despullar-la de la seva poesia, (...) costa de resignar-s'hi."

S'ha escrit que tota traducció és una traïció. No podem estar-ne d'acord, i menys en aquest cas en què el traductor es proposa una doble fidelitat: fidelitat al text original i fidelitat a la llengua pròpia. ■